

„כי חלם היא חלם, מה יש לדבר - ואין בה כבוד למציא הסודר!“

להלן נאומו של ח"כ אורי אבנרי בוויכוח על תקציב משרד הפיתוח.

אורי אבנרי: כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. לא פעם, בשומענו את דברי שרי הפיתוח וסגניהם, בגילגולים השונים, עולה בליבנו הרצון לתקן את התנ"ך ולומר: „אל יתהלל דובר כמפתח.“ משרד הפיתוח נולד במיקרה, ורק במיקרה הוא נושא את השם הזה. אין זה אלא משרד האחראי על שורה מיקרית של חברות ממשלתיות. למעשה זהו אנף במשרד שאינו משרד הכלכלה, אשר בו היתה חסיכה אחת בלבד צריכה לרכוש בידיה את הטיפול בכל החברות הממשלתיות, המפורזות כיום על פני משרדים שונים, לפי ההגיון המשונה של חלוקת שלל התפקידים בין אחריות מפלגתיות. אם בכלל יש מקום למשרד פיתוח נפרד, הרי זה רק למטרה אחת: לפתח. דהיינו: לדרבן ולהמריץ את יישומן של המצאות חדשות, תהליכים טכניים חדשים, ניצול משאבי טבע חדשים. לא רק לנהל את הקיים, אלא בעיקר לפתח את החדש. אך עומד המשרד במבחן הזה: אפשר ללמוד מן הפרט על הכלל. אני עומד להציג בפני הכנסת מיקרה אחד בלבד — והוא המיקרה המלמד על הכל. זהו סיפור של חלם, הסיפור אודות המהנדס הממציא אלכסנדר זרחין.

הנסיך וההמצאה הנרדמת

היה היה אדם אלמוני, שהגיע ארצה ערב קום המדינה, מברית המועצות. אדם שופע רעיונות מבריקים ועתיר תודות פטנטים, שהוכיחו כי זכה בברית המועצות להצלחה ולהוקרה. בהיותו יהודי דתי, שומר מצוות למחצה, סבר כי מקומו בישראל. במשך 10 שנים ישב היהודי בחדר קטן בפנסיון, רץ ממושרד למושרד, הציג את רעיונותיו ונחשב למשוגע טורדני.

כי מי העריך, לפני הספוטניק, דיפלומה סובייטית? מי העריך מדען שאין לו מבטא אמריקאי? אבל האיש לא נרתע, כי דימה בנפשו שמצא פתרון לבעייה העיקרית של מולדתו: הפקת מים זולים. עד ראשי הממשלה דויד בן גוריון הגיע — ושם, בפעם הראשונה, מצא אוזן

אלכסנדר זרחין בניהו, עם דגם מנוע הרוח

שיוקם בישראל, ואשר יופעל הלכה למעשה ולשם אספקת מים, ויהיה שיעור תפוקתו אשר יהיה. התמלוג האמור של 7.5 אחוז, שישולם לממציא, יחושב מערכן הכולל של ההשקעות ובכל מיתקן ומיתקן, בין שההשקעה תבוצע מכספי הממשלה והן מכספי חברת פירבנקס, בין מכספי החברה העתידה לקום, ובין מכספי כל גוף אחר. „סעיף (ח) — ליצור קרן לפיתוח המצאות שהמציא או שימציא הממציא, שאין קשורות בהתפלת מים, ולגרום לכך, כי יופרש לקרן זו 2% מן הסך הכולל של ההשקעה שתושקע במיתקנים להתפלת מים בישראל.“

פירוש הדבר, שאם מחר יוסכם על השקעת 600 מיליון לירות בהקמת כור גרעיני להפקת מים, תצטרך ממשלת ישראל לשלם למחנדם אלכסנדר זרחין, טבין ותקילין, סכום של 45 מיליון לירות! בתשובה לשאלתה שלי, התכחש השר הנוכחי להתחייבות זו, וניסה למצוא פירוש אחר לסעיף הדימיוני. כבוד השר, אם ימצא בית המשפט את שיתמוך בגירסה חדשה זו של יועצך המשפטי.

איך להתפיל לירות ישראליות

בוזה לא נגמר הסיפור. בוזה הוא רק מתחיל. שום דבר לא מנע ממשרד הפיתוח להקים את המיתקנים בכוחות עצמו. יש בארץ גם היידע, גם המימון. אבל משרד הפיתוח אינו מאמין בכוחות ישראלים. כלי כל צורך, שיתוף בעניין חברה אמריקאית, שתפקידה מאז הוא להתפיל לירות ישראליות, להפכן לדולארים ולהעבירן לארצות הברית, לצורך החזקת מנגנון החברה המשותפת. כי משרד הפיתוח התחייב לשלם את מחצית ההוצאות של החברה, והוא למד בינתיים כי ההוצאות בארצות הברית הן יקרות ורבות. בעודו ממלא בקפדנות את ההתחייבות כלפי האמריקאים, לא עמד למשרד הפיתוח הכוח לנהוג כך גם כלפי זרחין עצמו. אמנם הוקם באילת מיתקן לפי שיטת זרחין, בטכס חגיגי ולעיני המצלמות, אך לא עשו לתביעות זרחין לגבי הצד הטכני של המיתקנים. בנו מכונות לפי שיגרה מקובלת. מבלי שהבינו כי השיטה החדשה מחייבת גם מכונות מסוג חדש, מכונות שזרחין עצמו המציא אותן.

אמרו זרחין: אתה ממציא, שב פנינה ושתוק; אנחנו הטכנאים מבינים בטכניקה. ונכתבר שלא כן.

מאז לוחם זרחין — לא על הכסף המגיע לו, אלא על הבטחת תקציב להקמת מיתקן נסיוני בהתאם להוראות שלו. מוקמות ועדות ומוגשות מסקנות, מוקצבים סכומים עלובים שאינם מספיקים כדי להקים מיתקן שלם, המבוסס כולו על רעיונותיו של זרחין — וכבר הוצאו לריק סכומים העולים בהרבה על כל אשר ביקש זרחין להוכחת שיטתו ומימושה.

מול חומת הבינוניות המבוצרת

הממציא, שהוא תמיד כודד מטבעו ויוצא דופן, עומד מול החומה המלוכדת של אנשי השיגרה, של הבינוניות המבוצרת, ואין שפה משותפת.

כך מצאה הוועדה האחרונה כי זרחין לא לקח בחשבון את מחיר החשמל, ועל כן חשבונו מוטעה. ואילו זרחין טוען כי שיטתו החדשה כלל אינה זקוקה לחשמל. יש לו פתרונות אחרים.

כיום עומד זרחין במצוקה נפשית. הוא רוצה לשרת את מדינתו, ואין במדינה אורת מסור וגאמן יותר מאשר יהודי דתי זה. אבל הוא יודע גם שעליו לשרת את האנושות. ואם לא יוכל לעשות זאת בתחומי ישראל, יצטרך למסור את הידע שלו למדינות זרות.

אני מודיע מעל במה זו כי כבר פנו אליו וביקשו ממנו זאת, לא רק לגבי מים, אלא גם לגבי המצאות בעלות ערך בטחוני.

יש באמתחתו של זרחין שורה שלמה של המצאות אחרות, לא פחות חשובות: הפקת דלק מאבני ביטומניום, שיטתן בשפע בארץ; הפקת חמצן זול מן האוויר, שבאמצעותו אפשר להפיק מתכות כמו מגנזיום, פלדה, אלומיניום, צירקוניום מבצרים שיטתם בנגב; הפקת אנרגיה באמצעות מנוע-רוח חדש; שיטות חדשות להפקת נחושת וזולה ללא כרייה בעזרת מי ימאלת.

כל ההמצאות האלה מונחות כאבני הנגב שאין להן חופכין. הן לא נבדקו מעולם על ידי המשרד הממונה על הפיתוח, ואם לא יבוא עוד פרופסור אמריקאי, ויפרסם עוד חוברת בקליפורניה — איש לא יטרח לבדוק אותן גם להבא. **כי חלם היא חלם, מה יש לדבר — ואין בה כבוד לממציא הסודר.**

אל יתהלל דובר כמפתח

קשבת. בן גוריון היפנה אותו לפקיד בכיר, הפקיד העביר את העניין למדען רשמי מסויים, המדען אמר שזו שטות. **ותשובה לממציא לא נשלחה.** אך לא ירפה איש כמו זרחין. הוא חיפש את המדען, ונענה. כי זהו סוד, כי האיש איש צבא המצא בבסיס, וגם הבסיס — סודי. אבל הוא ממציא. הוא הלך ברחוב, עזר סתם קצין צבא שנקרה בדרך, והלה הובילו אל הבסיס הסודי ואל האדם הסודי. שם לא קיבלו את המצאה. אבל קיבלו את זרחין עצמו לעבודה, עד שבאו צימצומים ופוטרו.

וההמצאה — במגירה הונחה. הלך האיש וקיבל עבודה במונן וייצמן. הוא טען כי המציא טורבינה חדשה, וזלה לא יאשיע, המפיקה אנרגיה בכוח הרוח. התקין דגם נסיוני על גג המכון, הדגם רעש, הפקידים התלוננו, וזרחין פוטר מעבודתו.

ואילו המצאתי המים — במגירה נשארה. עד שבא הנסיך, כמובן בדמות פרופסור אמריקאי. הוא פירסם את המצאת זרחין בחוברת מקצועית מטעם אוניברסיטת קליפורניה. הדבר עורר עניין מידי בחוגי המדע, ולאחר-מכן בחוגי הכלכלה של ארצות הברית — שהם ערים להמצאות חדשות לא יאשיע יותר מאשר המשרד הממונה על הפיתוח בישראל.

מיליוני לירות יגיעו לזרחין!

רק או החלו הגלגלים נעים. משרד הפיתוח, שהיה אז אחווה של מפ"ם, הזמין את זרחין וערך עמו הסכם.

ואיזה הסכם! תמורת הסכמתו של זרחין להעביר את הפטנטים של הפקת המים לרשות ממשלת ישראל, ולא להשתמש בהם בצורה אחרת, התחייבה ממשלת ישראל לשלם לזרחין תמלוגים בסך 7.5 אחוז על כל סכום שיוצא בישראל על כל המיתקנים להתפלת מים.

על כל מיתקן פועל — לא רק מיתקן לפי שיטת זרחין, אלא לפי כל שיטה אחרת.

וכך אומר הסעיף הנדון בשפה חרימשעית: „סעיף 7 (ג) — (הממשלה מתחייבת) לגרום לכך כי ישולם לממציא או לבא כוחו סך השווה ל-7.5 אחוז מערך ההשקעות שתשקיע החברה או הממשלה בכל מיתקן להתפלת מים

קריאה זו היתה לשחא. החיכים לא עברו את הכביש. גם לא החיכים של המפד"ל, אשר תושבי תוחלת הצביעו בעדם בבחירות.

לא ייאמן כי יסופר

אני כותב שורות אלה בחדר חדש. אכן, לא ייאמן כי יסופר — זכינו סוף סוף לצאת מן הצינור בקומה החמישית, חסר החלונות והאחיר. אחרי חודשים ארוכים של מאבק, ובעזרת אנשי מנגנון הכנסת, קיבלנו סוף סוף חדר שאפשר לעבוד בו.

ירדנו שלוש קומות, לקומת הממשלה. שם קיבלנו חדר ששימש עד כה כחדר מנוחה לחיכים. חדר קטן, עם חלונות המשקיפים על עצים, שאפשר לעבוד בו בשקט, ואפילו לנות.

רק דבר אחד לא נוכל לעשות בו — לקבל אורחים. כי זוהי קומה „בטחונית“, ואין אליה כניסה לקהל ולאורחים.

באותו זמן נכנסה ליומה השלישי שביתת השבת של אנשי מושב תוחלת, שהקימו מחנה אוהלים מול הכנסת. האנשים, רובם תימנים דתיים, רבצו על הארץ בקור, מוקפים נשים וילדים. יום לפני כן התפרסמו בעתונים מונות מועזעות על התנגשותם עם המשטרה, שפעלה נגדם באופן בלתי חוקי, כדי שחברי הכנסת לא יראו כרוה מסויימת.

הנה: אף חברי כנסת אחד, וזלת חיים מגורי כהן (איש-חרות יוצא-תימן), לא טרח אפילו לבקר אצל השובתים — למרות שכל חברי הכנסת עברו ליד אוהליהם לפחות פעמיים ביום.

הגבתי על כך למחרת היום, בראשית הנאום שלנו על משרד הפיתוח (ראה מסגרת):

אורי אבנרי: ... לפני כמה דקות יצאתי מכותלי הבניין ועברתי את הכביש, למחנה שובתי מושב תוחלת. הודעתי לשמוע את סיפורם, המסיל כתם כבד על הנעשה במדינתנו. הודעתי עוד יותר לשמוע כי במשך שלושת ימי ישיבתם במחנה מולנו, ביקר רק חברי כנסת אחד באוהליהם. אני מציע לכל חברי הכנסת — אני מבקש מכם — לעבור את הכביש ולשמוע מה בפייהם.